

Kruisingen van Boerenzwaluw Hirundo rustica en Huiszwaluw *Delichon urbica*.

Vanaf 1992 volg ik in mijn regio de populatie Boerenzwaluwen om gegevens te krijgen over het wel en wee van deze vogels. Vanaf midden mei maak ik elke tien dagen een ronde langs al 'mijn' broederven in Noordeinde, Kerkdorp en Oldebroek. Ik noteer alle broedgegevens (aantal eieren, aantal geboren jongen, aantal uitgevlogen jongen) en ring alle nestjongen. Bovendien vang ik in het kader van het RAS-project (Retrapping Adults for Survival) van het Vogeltrekstation elk seizoen op een aantal erven de broedvogels om gegevens over overleving, dispersie, plaatstrouw en leeftijdsopbouw te krijgen.

*Foto 1 links. Het erf van Cor de Zwaan. Links de voormalige deel, midden stal 1 en rechts stal 2.
Foto 2 rechts. Stal 1 in de winter, met de koeien op stal.*

Zo ook op 25 augustus 2019. Ik was op de boerderij van Cor de Zwaan in Oldebroek (foto 1 en 2) bezig met mijn tiendaagse controlerondje van broedende boerenzwaluwen op zijn erf, bezig met hun tweede broedsels. Op het erf van Cor broedden in 2019 24 paren boerenzwaluwen, geen huiszwaluwen. In nest 66 in stal 1 zaten 5 jongen van 7 dagen oud, prachtig geschikt om te ringen. Op deze leeftijd ontstaan de veren en staan dan als stoppeltjes op de zwaluwtjes. Het zijn dan net egeltjes. Twee jongen waren echter iets kleiner, 'achterblijvertjes'. Ik was bezig ze te ringen toen ik merkte dat bij 2 jongen de ringetjes wat strakker om het loopbeen zaten dan gewoonlijk. Ik bekeek de pootjes nader en zag dat ze iets dikker waren met kleine veerstoppeltjes erop. Bij verdere controle van de vogeltjes zag ik dat de stuitveertjes grijs waren in plaats van zwart. Verder was er nog een verschil: de snavels van de boerenzwaluwtjes waren witgerand, de andere twee hadden gele randen. Conclusie: twee van de nestjongen waren hybriden, kruisingen van Boerenzwaluw en Huiszwaluw. Nadat ik ze gefotografeerd had (foto 3), heb ik ze teruggezet in het nest, waarna de oudervogels al snel weer kwamen voeren.

Foto 3. Broedsel van Boerenzwaluw met jongen van ca. 7 dagen oud. De twee linker vogels zijn hybriden. Oldebroek 15-8-2019.

Nauw verwante dieren en vogels kunnen soms kruisingen opleveren. Bekend is dat volièrehouders kruisingen proberen te kweken van kanaries met Groenlingen, Putters of Sijzen. Dat levert onvruchtbare nakomelingen op die eigenschappen hebben van beide ouders. In de natuur gebeurt dit minder vaak, maar bij eenden en ganzen komt dit vrij regelmatig voor. Ook zijn kruisingen tussen Huis- en Ringmussen bekend. Bij zwaluwen is dit verschijnsel eveneens bekend, waarbij Boerenzwaluwen en Huiszwaluwen hybridiseren. Hoe ontstaan nu dergelijke kruisingen? De vondsten van nestjongen zijn altijd gedaan in broedsels van Boerenzwaluwen en betrof steeds enkelingen temidden van normale Boerenzwaluwjongen (o.a. Loske 1979). Dit wijst erop dat de vaders van deze vogels Huiszwaluwen zijn en de moeders Boerenzwaluwen. De wijfjes hebben immers de eitjes gelegd en uitgebroed. Of het omgekeerde ook voorkomt is niet bekend, omdat jongen in de dichte nesten van Huiszwaluwen niet gecontroleerd kunnen worden. Paringen vinden mogelijk plaats op elektrische draden of op plaatsen waar door beide soorten modder gehaald wordt voor de nestbouw. Een aanwijzing hiervoor is een foto in “Het Vogeljaar” nr. 6, 1971, blz. 639, zie website boerenzwaluw / hybriden, waarop een dergelijke paring (lees: verkrachting) bij een modderplas te zien is. Bij het halen van modder buigen de vogels zich voorover en spreiden de vleugels iets om hun evenwicht te bewaren. Ze houden daarbij de staart iets omhoog, zodat een ‘onderdanige’ houding ontstaat. Dat lijkt op een paringsbereide vogel en dit triggert de vol testosteron zittende mannetjes – immers in het begin van hun broedseizoen - tot een paring, tot een aanranding. Soms leidt dat tot excessen, waarbij net verongelukte vogels (verkeersslachtoffers of glasslachtoffers) die in dezelfde houding liggen ook door hitsige mannetjes bezocht worden. Deze mannetjes proberen intensief te paren met deze gewonde of dode vogels, wat lijkt op necrofilie (Van Dale: een ziekelijke ook wel seksuele genegenheid voor lijken). Bij verschillende vogelsoorten is dit gedrag vastgesteld. Dit is echter niet te vergelijken met menselijk gedrag, maar een reactie op een natuurlijk proces in het begin van de paartijd, opgewekt door de houding van de dode vogel. Helaas wordt er vaak een menselijke interpretatie aan gegeven waarbij gevoelens van liefde, smart en verdriet, zelfs Gods wonderbaarlijke schepping geprojecteerd wordt op de vogels. Dit ten onrechte. Zie de fotoserie hierover op www.boerenzwaluw.nl/onderzoek/hybriden. Alle gevonden of waargenomen zwaluwkruisingen voldoen globaal aan dezelfde uiterlijke kenmerken: de bovenste (voorste) helft heeft de kenmerken van een Boerenzwaluw: witte of vuilwitte borst, okerkleurige keel met smalle of onduidelijke donkere borstband, zwarte rug en schedel. De onderste helft ziet er uit als een Huiszwaluw: witte buik, vuilwitte stuit en geheel zwarte, kortgevoorkte staart. De poten zijn gedeeltelijk bevederd en zijn donker vleeskleurig (zwart en onbevederd bij Boerenzwaluw, licht en dicht bevederd bij Huiszwaluw). Zie foto’s 5 en 6.

De biometrische maten zijn vermeld in tabel 1.

Foto 5. Borst en kop van een eerstejaars hybride zwaluw. Ringvangst op slaapplaats 23-8-2019 te Elburg.

Foto 6. Stuit en staart van een eerstejaars hybride zwaluw. Ringvangst op slaapplaats 23-8-2019 te Elburg.

Tabel 1.

Gemiddelde biometrische gegevens zwaluwkruisingen.

	1 ^e jaars:	range:	adult: (n=2)
Vleugellengte	115,9 mm	(111-118,5)	118 mm
P8 (8 ^e handpen)	88,4 mm	(87-90)	89,5 mm
staartlengte	60,1 mm	(57-62,5)	70,3 mm
staartvork	16,9 mm	(14-19)	24 mm
gewicht	18,1 gr.	(17-19,4)	17,2 mm

Of deze kruisingen tussen Huiszwaluw en Boerenzwaluw vruchtbaar zijn en voor nakomelingen kunnen zorgen is niet goed bekend. Vansteenwegen (1981) beschrijft in België een broedgeval met jongen waarvan het mannetje een kruising is. Omdat kruisingen meestal onvruchtbaar zijn veronderstelt hij dat dit wijfje is bevrucht door een ander mannetje. Een andere broedaanwijzing is een onbevestigde waarneming uit Friesland. Daar werd in 1995 bij Haskerhorne door ringer Jan de Jong een "Boerenzwaluw met witte stuit" gevangen in een boerderij als waarschijnlijke broedvogel. Of deze zwaluw echt een broedsel had kon niet worden vastgesteld. Dit gebeurde nog eens in 2019 (bron: Boerenzwaluwjournaal 9, 2019, Jan de Jong). Ook nu kon dit exemplaar niet gekoppeld worden aan een nest. In Duitsland werd een gemengd paar van hybride x normale vogel vastgesteld waarbij jongen werden waargenomen.

Vanaf 1988 zijn er in Nederland diverse malen kruisingen vastgesteld tussen Boerenzwaluw en Huiszwaluw. Uit verschillende Europese landen (o.a. Engeland, Frankrijk, België, Duitsland, Finland) zijn ook dergelijke waarnemingen bekend. De meeste vondsten zijn gemeld door zwaluwonderzoekers en vogelringers, die van nabij te maken hebben met deze soort. Het toeval wil dat ik op 22 augustus 2019 – in dezelfde periode als de nestjongen – een eerstejaars hybride ving op de slaapplaats bij Elburg (foto's 1 en 2). Er zijn in ons land tot en met 2019 tenminste 35 vangsten van eerstejaars kruisingen bekend en vijf maal een vondst van een nestjong. Verder zijn er nog twee onbevestigde meldingen van een broedvogel van een dergelijke kruising. Alle bekende Nederlandse waarnemingen zijn vermeld op de boerenzwaluw website Uit Afrika zijn tenminste twee vangsten van hybriden bekend. Beide zijn afkomstig van de reusachtige slaapplaats in Ebakken, Oost-Nigeria en werden in januari 1999 en op 5 feb. 2001 (deze zelf gevangen!) gedaan.

Zelf heb ik eenmaal eerder een nest aangetroffen met een zwaluwhybride. Op 9 juni 2004 vond ik tijdens mijn zwaluwronde bij J.W. Schoonhoven in Noordeinde één hybride nestjong in een broedsel van vijf. Die zijn alle vijf normaal uitgevlogen. Verder is me een nestjong ontgaan: op 30 juli 2003 ving ik op de slaapplaats in het riet bij Elburg een geringde kruising. Die bleek ik zelf te hebben geringd op 23 juni 2003 als nestjong bij Willem Bos te Kerkdorp. Kennelijk heb ik hem in de schemerige stal niet herkend tussen de andere jongen. Misschien heb ik er wel meer in handen gehad....

Hoe ging het verder met het nest in Oldebroek? Op 19 augustus heb ik het nest opnieuw bezocht. De jongen waren nu 11 dagen oud. Er bevonden zich nog slechts 3 jongen in het nest: de 2 hybriden en het grootste boerenzwaluwkuiken. De 2 achterblijvers waren kennelijk gestorven en waren niet meer in het nest aanwezig, wat wijst op voedselkort (te weinig insecten). De kenmerken, vooral de lichte stuitjes, waren nu bij het verder ontspruiten van de veertjes veel duidelijker te zien: foto 7.

Foto 7. De 3 overgebleven nestjongen met links de 2 hybriden, 14 dagen oud. Oldebroek 22-8-2019.

De gewichten waren ook zeer verschillend: de hybriden wogen respectievelijk 21.6 en 20.7 gram, de boerenzwaluw 12.5 gram. Zouden de oudervogels voorkeur bij het voeren hebben gehad voor de grootste jongen die vooraan zaten en het hardste riepen? Op 28 augustus tijdens de volgende controleronde, zaten nog steeds 3 jonkies in het nest, nu 20 dagen oud, en bijna op het punt van uitvliegen. Ze zaten nu op de rand van het nest, maar doken weg als je in de buurt kwam. Je kon nu ook goed de verschillen zien: zie foto 6. Op 29 augustus was het nest leeg. Boer Cor had ze beide nog in de stal gezien, zittend op een lijn. Een van de twee sliep nog een aantal dagen op het nest samen met zijn halfbroer of zus, of was aanwezig in de stal, de andere is niet meer teruggezien. Misschien op een van zijn eerste vluchten buiten verongelukt?

Het lijkt onwaarschijnlijk dat er in ons land niet meer dergelijke kruisingen voorkomen, zoals nu uit de waarnemingen blijkt. Kennelijk worden ze niet snel door waarnemers opgemerkt. Berekeningen leren dat ongeveer 1 op 10.000 zwaluwen een hybride kan zijn

Foto 8. Links hybride, rechts Boerenzwaluw nestjong op de nestrand, klaar om uit te vliegen, 20 dagen oud. Oldebroek, 28-8-2019.

Het bewijs van deelname aan het broeden zou een belangrijke aanvulling zijn op de nu bekende gegevens. Voor een volledig overzicht zie www.boerenzwaluw.nl/onderzoek/hybriden.

Mocht u broedgevallen met zwaluw kruisingen waarnemen, meld dit dan s.v.p. per e-mail: zwaluwbrink@hotmail.com

Literatuur over kruisingen:

- Cramp, S. 1988. The birds of the western Palearctic 5. Oxford.
- De Jong, J. 2019. Boerenzwaluwjournal 9, eigen uitgave.
- Glutz von Blotzheim U.N. & Bauer K. 1985. Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Band 10/1. Aula, Wiesbaden.
- Loske K.H. & Rinsche P. 1979. Nachweise zweier Bastarde zwischen Rauchschwalbe (*Hirundo rustica*) und Mehlschwalbe (*Delichon urbica*). *Alcedo* 4: 67-69.
- Nicolau-Guillomet, P. 1998. L'hybridation Hironnelle rustique *Hirundo rustica* x Hironnelle de fenêtre *Delichon urbica* : mythe ou réalité? *Alauda* 66 : 283-297.
- Raick M. 1981. Note sur un hybride d'Hironnelle de cheminee (*Hirundo rustica*) et d'Hironnelle de fenêtre (*Delichon urbica*). *Gerfaut* 71: 617-618.
- Smit A. 1989. Vangst van een kruising Boerenzwaluw X Huiszwaluw. *Op het Vinketouw* 54: 23-25.
- Stephenson G.C. & Doran T.M.J. 1982. Apparent hybrid Swallow X House Martin. *British Birds* 75: 290.
- Van den Brink, B. 1988. Vangst van twee zwaluwkruisingen te Elburg. *Limosa* 61: 96-97.
- Van den Brink, B. 1989. Wederom vangst van zwaluwkruisingen bij Elburg. *Limosa* 62: 208.
- Van den Brink, B. 1995. Zesde vondst van kruising Boerenzwaluw *Hirundo rustica* x Huiszwaluw *Delichon urbica* in Nederland. *Limosa* 68: 165-167.
- Van den Brink, B. 1999. Hybrids Barn Swallow x House Martin in The Netherlands. *Dutch Birding*, Volume 21 nr. 1: 30-31.
- Van der Most van Spijk, A. 1937. Vermoedelijke bastaard tusschen Boerenzwaluw (*Hirundo rustica*) x Huiszwaluw (*Delichon urbica*). *Ardea* 26: 221-222.
- Vansteenberghe C. 1981. Nidification d'un hybride présumé entre l'Hironnelle de fenêtre (*Delichon urbica*) et l'Hironnelle de cheminée (*Hirundo rustica*). *Gerfaut* 71: 611-615.
- Vietinghof-Riesch A. 1955. Die Rauchschwalbe. Duncker & Humboldt, Berlin.

Bennie van den Brink. Bovenstraatweg 17, 8096 PC Oldebroek.